

розька Академія», Наукові записки. Серія «Філософія». – Острого: Видавництво Національного університету «Острозька Академія». – Вип. 12. – 2012. – С. 299–310 с. 4. Годзь Н.Б. Питання розуміння потреби інтерпретації екології та футурології у контексті тлумачення проблеми постлюдини та «постдовкілля» [текст] / Н.Б. Годзь // Філософія в умовах сучасних соціокультурних викликів: Всеукраїнська науково-теоретична конференція (11–12 жовтня 2012 року): Матеріали доповідей та виступів. – Черкаси: «Інтроліга «ТОР». – 2012, С. 291–295, 344 с. 5. Годзь Н.Б. Экологическая футурология как видение будущего в контексте эволюционной эпистемологии [текст] / Н.Б. Годзь // Социология знания и философия науки: Сборник материалов пятой Всероссийской научной конференции (Ульяновск, 14-15 мая 2013 г.) / Под ред. Н.Г. Баранец. – Ульяновск: Издатель Качалин Александр Васильевич, 2013 г. – С. 174–189. 6. Годзь Н.Б. Поняття та елементи людського середовища у системі сучасної екологічної парадигми з погляду розвитку інформаційного суспільства в Україні. [тези] / Н.Б. Годзь // Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я. XVIII міжнародна науково-практична конференція Харків, 14–15 травня 2010 року. – С. 246. 7. Костенко Ліна Триста поезій Вибрані вірші. / Ліна Костенко – К., А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА. 2014. – 416 с., С. 190: серія «Українська поетична Антологія». 8. Мечников И.И. Этюды оптимизма [текст] / И.И. Мечников // послесловие и примечания А.А. Тишкова. – М.: главная редакция литературы на иностранных языках издательства «Наука». – 1988. С. 222–223. 9. Мамардашвили Мераб. Если осмелиться быть... [текст] / Мераб Мамардашвили // Сознание и цивилизация. – Санкт-Петербург: Азбука, Азбука-Аттикус, 2011. – 288 с. 10. Поппер К. Как я понимаю философию [текст] / К. Поппер // Пер. с нем., вступительные статьи и примечания И.З. Шишкова. Издание второе, стереотипное. – М.: УРСС, 2003. – 53 с.

*Гончаров Г.М.
м. Харків, Україна*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: ГРІХ НЕ ДІЯННЯ І ДІЇ

У контексті проблеми відповідальності проглядається тема бездіяльності, ліні, не результативної діяльності у зв'язку з поняттям гріха. Страх перед вчинком в контексті відповідальності практично синонімічний боягузливості. Боягуз не приймає майбутнього, стикаючись з невідомістю відмовляється діяти, стаючи безвідповідальним. Він або тупцює на місці або втікає (рухається назад). Вчинок же, якому він опиратися, – це рух вперед який можливо безповоротній: «вилетіло не вловиш», «що пи-

сано пером не вирубаєш і сокирою». Основою для бездіяльності може бути деяка принципова позиція. В цьому випадку бездіяльність може виявлятися мудрістю. Суб'єкт, що так розуміється, не діє не тому, що боїться, а тому що йому спочатку потрібно усе як слід зважити.

Одна з основних установок релігійної антропології закладена у тій відповідальності яка покладається на людину Богом. Критерієм виконання основних завдань є совість кожної конкретної людини наділеною певними обов'язками і владою на землі і несе всю повноту відповідальності за свої вчинки. Питання про співвідношення свободи і необхідності для людини в релігії засновано на ідеї про подвійність моральної природи людини. Людина за своєю природою добра або зла. Бути добрим для людини означає слідувати Закону, який подається людині в доступній їй формі у тій формі в якій це посилено для людини. Для того, щоб бути добрим людині необхідна перманентна мобілізація всіх своїх сил. Свобода людини полягає у тому, щоб слідувати одній із сторін своєї подвійної природи і за цей свій вільний вибір людина несе всю повноту відповідальності.

У християнській релігії і богослов'ї, а також і в християнській філософії «гріх» – центральне поняття, органічно пов'язане з ідеєю порядку і спокутування. Гріх – вираження зла. Гріх – релігійно зрозуміле моральне зло, що означає порушення волі Божої, яке виражене в Одкровенні і осягається як непорушний закон морального світо порядку. У буденній церковнослов'янській мові слово «гріх» вживається і для позначення провини, розпусти які виходять за межі зв'язку із законом і волею Творця світу. В цих межах розкреслюється те поле, на якому ми повинні провести усе наше життя, визначається та мета, в яку ми повинні потрапити, ті мінімальні стандарти, яким ми повинні відповідати, що угодно Богу і що для Нього абсолютно не прийнятно. Християнське богослов'я і філософія розходяться в трактуванні гріха в питанні, чи являється зло, вираженням якого є гріх, онтологічно існуючим, самотійною сутністю, або ж воно тільки ухилення від добра, стан природи тих істот, які відпадають від Бога. Отці церкви вважали зло і гріх лише хворобливим спотворенням того, що створено Творцем світу. Повторення гріха створює звичку і зміцнює гріховні пристрасті, породжує ваду. Християнство розрізняє види гріха за змістом, формі, мірі тяжкості.

Чи має поняття гріха який-небудь реальний сенс з позицій нерелігійної філософії? Основні напрями філософської думки шукали сенс життя в існуванні, і вважали його єдино правильний шлях життя і, отже, визнавали, що завжди і всюди здійснюються ухилення від єдино правильного шляху. Усі релігії трималися цього погляду, незалежно від того, що конкретно вони вважали праведними або неправедними. Вже прада-

вні заборони (табу) генетично пов'язані з ідеєю гріха, вільного або мимовільного відступу від належного. По суті, завжди йшлося про те, чи є вищий сенс існування і якщо є, то в чому він полягає. Кант затверджує існування безумовного морального закону, наявність якого робить необхідними висновки про існування Бога і безсмертя душі, що не виводиться емпірично. Шлях боротьби з гріхом лежить через пізнання усіх наших обов'язків якими є божественні заповіді. Для Гегеля очищення від гріхів і помилок досягається за допомогою пізнання людиною своєї приналежності до абсолютного духу. У Фіхте зцілення духу здійснюється через з'ясування вищих питань буття. Матеріалістична і атеїстична думка часто оголошували поняття гріха фікцією. Проте, наприклад, марксистська філософія не заперечувала поняття істинного життя, навпаки, досягнення матеріального благополуччя і рівності вважала умовою достовірно гідного людського життя і початком справжньої людської історії.

Але проблема більшості людей в тому, що вони нікуди не йдуть, а стоять на місці, і для них не існує поняття гріха. Вони просто живуть, не «забиваючи» свою голову такими «філософськими», нікому непотрібними питаннями. По суті, усі гріхи – є ні що інше, як протистояння своїм бажанням, частина деякого інстинкту. Хома Аквінський визначив головні вади як джерело безлічі гріхів таким чином: «головна вада така, що має надзвичайно бажану мету, так що в її жаданні людина удається до здійснення багатьох гріхів, які усі беруть початок в цій ваді як їх головній причині»[3].

Природа і причини зла, способи його подолання, відповідальність за гріх – одна з ключових проблем усієї філософської думки дуже актуальна до теперішнього часу. За християнським вченням, «гріх є беззаконня» (1 Ин 3:4) [1, с. 193] Він здійснюється і тоді, коли люди поступають всупереч тому, що сказано в законі, і тоді, коли не виконують наказаних законом позитивних дій. Старий Завіт вимагає неухильного виконання закону. У Новому ж Завіті виконання закону вважається недостатнім для порятунку – окрім зовнішніх справ потрібний певний духовний стан: «...Людина виправдовується не справами закону, а тільки вірою в Ісуса Христа» (Гал 2:16) [1, с. 240] На мові філософської етики це означає, що важлива не лише дія само з себе, але і те, що спонукало до цієї дії. По Канту, моральна цінність вчинку визначається мотивом. Гріх може бути «уявним», таким, що не виразилося в діях. Наші думки і почуття спонукають нас до слів і вчинків. Гріх може бути «словесним», коли гріховна думка отримує вираження в словах. І нарешті, є «гріховні справи», вчинки. Гріховні справи одних людей стають зразком наслідування для інших. По своїй істоті гріх протилежний до любові – головної християнської доброчесності. У основі гріха лежить егоїзм і самолюб-

ність. Гріх, що породжується спокусою блаженства і щастя, на ділі – шлях до духовної і фізичної смерті. Гріховною може бути дія (чи бездіяльність), слово, бажання, почуття. Кожна провина і навіть незначний помилковий крок робить руйнівну внутрішній і духовний світ того, хто його здійснює. Коли сам не пакостиш, але спокійно дивишся, як це роблять інші – це злочинна бездіяльність. Гріх не діяння це відсутність вибору, пасивність і утихомирене прийняття зла. Це не гріх, а норма виживання в природі, людська мудрість.

Мотив мудрої відповідальної бездіяльності можна виявити в міркуванні Сократа. В «Апологіях» Сократ, розповідаючи про своє дитинство, говорить: «Почалося у мене це з дитинства: раптом – якийсь голос, який всякий раз відхиляє мене від того, що я буває маю намір робити, а схиляє до чого-нібудь ніколи не схиляє» [2, с. 85]. Етика відповідальності Сократа криється не у вчинку, а в бездіяльності: етично не зробити. Щоб зробити відповідальний вчинок, потрібна впевненість в його правильності, доречності. Для такої впевненості потрібне знання, що правильно, а що ні, – знання, що є Благо. Для Сократа що послідовно викриває усі помилкові думки про Благо, залишається відкритою остаточна відповідь на це питання. Сократ, що знає, «що нічого не знає», але знає, що немає Блага, вибирає мудру позицію нероботи. Дурень не знає що творить, мудрий же не творить, не знаючи. Мотивом для бездіяльності може бути відсутність всякого мотиву. Людина не робить не тому, що боїться зробити вчинок, не тому, що «сп'янілий безліччю можливостей», і не тому що не знає визначення Блага, людина просто не хоче нічого робити. Вона нероба. Людина тавтологічна у своєму неробстві, або, можливо, просто не замислюється про його причини. Таке розуміння виявляється і у античних і у сучасних авторів, у богословів і академічних науковців. У проблемі людини відповідальності відносно намірів і дій виникає питання про критерії вибору, необхідні для результативності її діяльності. І вона або прикидається діяльною, або боїться зробити крок, або відмовитися від дій. Усі ці види бездіяльності проголошують особливий вид безвідповідальності і хаотичної свободи. Хаотична свобода полягає у відсутності необхідності вибору. Усвідомлюючи хаотичність світу, людина одночасно усвідомлює його випадковість і довільність розташування складових його елементів. Але якщо світ будується на випадковості, то і людина, є складником цього світу, випадкова, рівна як випадкові її погляди і вчинки.

Таким чином, в контексті проблеми відповідальності відносно наміру і дій можна виділити декілька видів бездіяльності: бездіяльність як не результативна діяльність, бездіяльність – боязкість, бездіяльність – мудрість і бездіяльність – безпечність.

Список літератури: 1. Библия. Книги священного писания Ветхого и Нового завета. Каноническое. «Новый Завет» – Москва : Российское Библейское общество, 1995. – 301 с. 2. Лосев А.Ф. и др. Платон. Собрание сочинений в 4 т.: Т. 1. Пер. С древнегреч. / А.Ф. Лосев . – М.: Мысль, 1990. – 860 с. 3. Философский энциклопедический словарь / Гл. Редакция: А.Л. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов, – М.: Сов. Энциклопедия, 1983. – 840 с.

*Городыская О.Н.
г. Харьков, Украина*

ПРОБЛЕМА АБСОЛЮТНОЙ МОРАЛИ: ВЗГЛЯД ИЗ СОВРЕМЕННОСТИ

Жизнь общества, его сохранность и жизнеспособность изначально связана с таким емким и важным явлением, как мораль. Появившись вместе с системой социальных связей, мораль и сегодня выполняет важнейшие регулирующие и воспитательные функции, хотя нормативность нравственных ценностей, культивируемых в обществе, всегда была относительной.

Такая ситуация вполне объяснима, начиная с платоновского учения об идеях. То, что мы традиционно связываем с нравственными нормами, и на что должно ориентироваться общество, выражено Платоном в системе высших ценностей, в том числе, морального порядка. Однако в этом состоит и известная слабость всякой высшей ценности: оставаясь идеалом, пусть и наиболее желанным, такая ценность, как высшее Добро, например, всегда будет недостижима. Общество, культивируя добро, всегда продуцирует также и разнообразие форм его реализации, что сразу приводит к появлению различных уровней нравственного поведения.

В целом можно выделить два наиболее распространенных уровня морали – высшую и низшую, именно с ними можно соотносить всякое поведение индивида в рамках общественных отношений. Эта вполне распространенная градация подразумевает различие мотивирующих поступки условий. Высший уровень ориентирован преимущественно на собственно высшие ценности (например, Добро), и человек, совершая те или иные поступки, сверяется именно с этим пониманием нравственного поведения, можно сказать, – с внутренними установками своей совести. Низший уровень морали всегда исходит из наличия той или иной выгоды для человека – будь то материальная прибыль либо социальное поощрение (к примеру, необходимое мнение других людей). Других побуждающих механизмов нет, как бы мы не пытались теоретизировать о них: человек действует только из этих оснований, таких различных по сути своей.